

Proloog

Inktzwart, die jaren vijftig. 's Morgens vroeg trok de klompenbrigade naar de fabrieken die rijkelijk langs de Zaan troonden. Forse, sombere, hoge burchten, voornamelijk opgetrokken uit grote, grauwe, raamloze muren. Veel wegebouw ook voor de auto's die nog moesten komen.

In Amerika beschikte elke vader over een auto, wasten moeders met een machine en keek het gezin 's avonds televisie. Hier schrobden moeders wekelijks de vele lakens op kleine wasbordjes en trokken ze deze droog door een wringer.

Alles stond in dienst van de wederopbouw. Men kende geen verleden, behalve als kinderen de bordjes weigerden leeg te eten, dan sneerden de ouders dat die jonge, verwende gastjes de oorlog niet hadden meegemaakt, en kokhalsden die koters de laatste restjes naar binnen. Hier zat het gezin rond de radio, vader het dichtstbij, omgeven door rook van zijn eigen tabak, want al spoog de baby zwarte fluimen met gele puntjes etter, pa moest roken. Uit de radio klonk dan de stem van de voorganger, zalvend, snerpend of bassend, dat verschilde nogal van de zuil die de radio-omroep op dat betreffende moment vertegenwoordigde.

Een zuilenmaatschappij, zo noemde men dat, waarbij elke zuil voor een grote politieke of religieuze stroming binnen de samenleving stond. Samenscholing binnen de samenleving. Links, rechts,

katholiek, protestants. Allemaal een eigen slager, woonwijk, onderwijzer, boekhandel en de daarbij horende schrijver die vanaf hun kantelen het eigen gelijk verkondigden. Want daar draaide het allemaal om: het recht op eigen gelijk. En op het kapiteel van elk der zuilen troonden de gezagsdragers. Vaders domineerden, aan de voet van de zuil of op het kapiteel. Al ging bij de klompenbrigade de pet van het hoofd als de notabele zich in hun buurt begaf. Dominee, meneer pastoor, dokter of notaris. Agenten waren toen nog oom, en wie het waagde hen als beste vriend te betitelen eindigde subiet in het cachot. Alles lag vast en iedereen wist hoe het hoorde.

Giftige jaren. Zwart gal. Tante Melancholia; een hoer wier voile haar door de pest weggevreten gelaat verborg, dampend uit haar neusgaten.

Zijn eerste herinnering voerde terug naar zijn tweede levensjaar: de grote cacao-brand aan de Oostzijde. Elke dag aan de hand van zijn opa naar de brand kijken. Van het vuur herinnerde hij zich niets meer, ook de verwoesting van het enorme veem bleef hem nauwelijks bij. Wel die dagelijkse wandeling aan de warme hand van zijn opa op weg naar het vuur. Dan weer smeulend, dan weer oplaaierend, smeulend, oplaaierend, in een verbeterde strijd met het water.

Pierewaaien, daar hield die losbol zich het liefst mee bezig, de schuinsmarcheerder. Opa. Altijd achter de vrouwen aan en het liefst des middags wanneer de mannen hun schamele brood in het zweet des aanschijs verdienden. Veel vrouwen ook uit zijn gemeente. Dan

belde hij aan en riep aan de voet van de trap: 'het woord van de Heer, mevrouw, dat kom ik u verkondigen'. Dat woord ging er als worstenbroodjes in. Totdat hij zijn hand overspeelde door de vrouw van de dominee te verleiden, en dominees, dat was hij wellicht vergeten, beschikten over veel vrije tijd. Hij werd de kerk uitgezet, wat hij als een van zijn grootste prestaties zou blijven beschouwen. Al liet hij zich op zijn sterfbed, ver in de tachtig was hij toen, voor alle zekerheid tot katholiek bekeren. Met ogen als spleetjes en samengeperste lippen beschouwde zijn zoon het tafereel. Maar moeder, goed katholiek, schonk de priester oude klare, waarna deze waggelend, onder het zingen van hosanna hee, hosanna ho, het huis verliet.

Opa ging ver in zijn veroveringsdrang. Te ver. In de hongerwinter ging hij er met de vrouw van zijn enige zoon vandoor die een gevangenisstraf uitzat vanwege een bontjassenkraak in de Amsterdamse Kalverstraat. In diezelfde winter kwam de man vrij en ging gewapend met een pistool achter zijn vader aan. Klaas Rietman vond ze in een armoedig Rotterdams hotelletje. De twee lagen bibberend van angst in elkaars armen toen de zoon het wapen op hen richtte.

“Ach wat, waarom zou ik ook. Jullie zijn niet waard om door mij te worden neergeknald”.

Geraas, gedonder, de stad stortte ineen nog voor ze bestond. Woede kreeg een nieuwe dimensie, stuiterde als een losgeslagen komeet

door het universum, weggeschoten van snaar naar snaar. Zwarte gaten barstten uiteen omdat zoveel razernij tot in het diepste punt ondragelijk was. Eigenhandig etste Klaas het woord haat in zijn geest. Bloed sijpelde uit de vuist waarin hij het stuk glas klemde waarmee hij het woord eveneens in zijn ziel kerfde.

De haat plantte zich in zijn hart, in zijn zaad. Hij droeg het schaamteloos over aan de ongeborenen in wier binnenste het woekerde; zijn woede, zijn haat, zijn verbitterde blik, zijn samengeknepen lippen. Terwijl in hun ogen slechts de wanhoop stond te lezen, en het onbegrip. Zij hadden weinig redenen om te haten. Maar, hij verordonneerde daartoe, en hij bracht nog iets bij en dat was schaamte, schaamte, oneindig destructiever dan haat.

Schaamte over de haat. Haat voor de schaamte.

Haat en schaamte. Uiteindelijk overheerst de schaamte. De schaamte die je dagelijks ineen doet krimpen, waardoor je je hoofd naar beneden richt en de ogen schuin omhoog. Zelfs als klein jongetje neem je die houding over.

Vroeg in die duistere jaren vijftig zag Luuk, de vijfde zoon van Klaas, het licht. Bibberend treedt hij de wereld binnen, schutterend, schokschouderend, met trillende knieën. Het jochie dat een massief robuust gevulde rugzak met ballast meekrijgt die hij de rest van zijn leven moet blijven torsen. Ballast die zijn verbitterde vader zorgvuldig op het tere jongensrugje tastte tot bijna ondraaglijke

properties. Waar fortuinlijker kinderen gereedschap krijgen aangereikt voor het rugzakje, gaan de minder fortuinlijke, al diegenen die op latere leeftijd ergens wel een lemma over zichzelf open kunnen slaan in de dikke DSM, met granieten keien door het bestaan, hooguit goed om er een ander de hersens mee in te slaan.

Maar!

Heel ver. Heel diep van binnen weet je dat je deugt.

Je deugt! Alsof er in de kern van je lichaam een minuscuul, keihard rood knikkertje schuilt waarin al je waarachtigheid huist. En die waarachtigheid dien je te verdedigen tegen al diegenen die de schaamte bij je naar binnen pompen. Tegen de vader, de pastoor, de onderwijzer, meneer de burgemeester – lang leve het matriarchaat – tegen de frustraten die je vanuit elke klasse in je oor blijven schreeuwen dat er niets aan je deugt. Tegen al die lui dien je op te staan, met je vuist op tafel te slaan, de borst vooruit, met rechte rug, de kaak naar voren, ze recht in de ogen kijkend zonder deze af te slaan. Hoe zwaar die rugzak ook aan je trekt.